

فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۸، شماره ۲، تابستان ۱۳۹۴، صفحات ۳۹-۶۳

نقش شرکت‌های سهامی زراعی در بهبود شاخص‌های توانمندسازی کشاورزان عضو: مطالعه موردی جنوب استان خراسان جنوبی مهدی ناصری، همایون فرهادیان، عنایت عباسی، و فرهاد خسروانی*

تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۵/۶ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۱/۳۱

چکیده

هدف تحقیق پیمایشی حاضر بررسی نقش شرکت‌های سهامی زراعی در بهبود شاخص‌های توانمندسازی کشاورزان عضو این شرکت‌هاست. پژوهش حاضر از لحاظ هدف، کاربردی و از لحاظ تحلیل داده‌ها توصیفی و همبستگی است. داده‌های تحقیق از طریق پرسشنامه محقق‌ساخته جمع‌آوری شد. جامعه آماری تحقیق شامل کلیه اعضای شرکت‌های سهامی زراعی جنوب استان خراسان جنوبی با جمعیت ۵۹۹ نفر بود. حجم نمونه بر طبق جدول کرجسی و مورگان ۲۳۴ نفر مشخص شد. نتایج نشان داد که شرکت‌های سهامی زراعی، به ترتیب، در زمینه توانمندی فنی و حرفه‌ای با میانگین ۳/۵۹، توانمندی اجتماعی و روانی با میانگین ۳/۳ و توانمندی اقتصادی کشاورزان با میانگین ۲/۹۷ در حد متوسط و متوسط به بالا عمل کرده و در بهبود شاخص‌های

* به ترتیب، دانش‌آموخته کارشناسی ارشد ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران؛ نویسنده مسئول و استادیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران (farhadianh@yahoo.com)؛ استادیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران؛ و دانشجوی کارشناسی ارشد ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران.

توانمندسازی کشاورزان نقش مؤثر داشته‌اند. همچنین، نتایج نشان داد که رابطه مثبت و معنی‌داری بین نگرش کشاورزان و رضایت آنها از شرکت، مورد مشورت قرار گرفتن، آگاهی از شرکت، سابقه کار کشاورزی و میزان توانمندی آنها وجود دارد.

کلیدواژه‌ها: توانمندسازی، شرکت‌های سهامی زراعی، کشاورزان، خراسان جنوبی (استان).

مقدمه

رشد بخش کشاورزی به عنوان بستری برای کسب اهداف توسعه در کشورهای در حال توسعه امری ضروری است. عدم توجه به توسعه کشاورزی، علاوه بر زیان‌هایی از قبیل به خطر افتادن امنیت غذایی و وابستگی کشور به واردات، موجب عقب‌افتادگی اقتصاد کشاورزان و روستاییان می‌شود. در واقع، کشاورزی به عنوان کارکرد اصلی روستا نقش حیاتی را در افزایش رفاه و فقرزدایی بازی می‌کند (Meijerink and Roza, 2007). بخش کشاورزی در اقتصاد کشورهای در حال توسعه به‌ویژه ایران، به سبب دربرگرفتن فعالیت جمع‌کثیری از جمعیت، جایگاهی ویژه دارد (قلاوند و چیدری، ۱۳۸۲). سهم بخش کشاورزی در ایران به میزان ۲۵ درصد تولید ناخالص ملی، ۲۵ درصد صادرات غیرنفتی، ۲۵ درصد اشتغال و همچنین، تأمین بیش از هشتاد درصد نیازهای غذایی کشور است (توسلی و همکاران، ۱۳۸۶؛ ایثاری، ۱۳۹۲). در واقع، بخش کشاورزی نقشی بسیار مهم در اقتصاد ملی دارد و از ارکان مهم تولیدی و اقتصادی کشورمان به‌شمار می‌آید. از طرفی، پیچیدگی‌های موجود در بخش کشاورزی در دنیای امروز، از زمان به صحنه آمدن کشاورزی تجاری و اعمال شیوه‌های نو و طرح‌های جدید، نیروی انسانی توانمند را می‌طلبد. یافته‌های علمی گواه این مدعاست که بین توانمندسازی کشاورزان و بهره‌وری کشاورزی رابطه معنی‌دار وجود دارد (Coetee, 2004). توانمندسازی، با ایجاد تغییر در دانستنی‌ها، نگرش‌ها و عواطف و نیز تغییر در نحوه انجام فعالیت‌ها، مهارت‌ها، ارزش‌ها، و درک و فهم کشاورزان، به توسعه کشاورزی منجر خواهد شد (Srinvas, 2007). از سوی دیگر، امروزه، کشاورزی حرکتی

فزاینده رو به نوسازی، توسعه و مهندسی‌سازی فرآیند تولید دارد؛ در این بین، پراکندگی و تعدد قطعات اراضی در کشور به یکی از موانع اصلی توسعه کشاورزی تبدیل شده است. از آنجا که پدیده پراکندگی و تعدد قطعات اراضی از ویژگی‌های بهره‌برداری‌های دهقانی محسوب می‌شود، توسعه‌نیافتگی آنها به معنی توسعه‌نیافتگی کشاورزی و به همین صورت، رفع مشکلات آنها به مثابه رفع موانع توسعه کشاورزی کشور است، به گونه‌ای که تحقیقات مؤسسه برنامه‌ریزی شرق هندوستان در سال ۲۰۰۷ عنوان کرده است که قطعه قطعه بودن مزارع یکی از عوامل بازدارنده پذیرش فناوری بوده و یکپارچه‌سازی اراضی افزایش کارایی کشاورزی، بهبود مدیریت تولید و توسعه اقتصادی-اجتماعی را موجب شده است (IIEP, 2007). از این رو، با توجه به مشکلات خرده‌مالکی و پراکنش اراضی، اجرای طرح‌های یکپارچه‌سازی اراضی و عقلایی کردن تولید با استفاده بهینه از منابع تولید کاملاً ضروری به نظر می‌رسد (شیخ‌زاده و یعقوبی، ۱۳۹۰). به همین دلیل، شش سال بعد از آغاز اصلاحات اراضی، تشکیل شرکت‌های سهامی زراعی با هدف بالا بردن میزان تولیدات کشاورزی و حل مشکلات ناشی از چندپاره شدن زمین‌های زراعی از طریق یکپارچه‌سازی اراضی مورد توجه قرار گرفت (ازکیا، ۱۳۸۵). از دلایل عمده تشکیل شرکت‌های سهامی زراعی جلوگیری از خرد شدن و تقسیم اراضی مزروعی به قطعات کوچک غیراقتصادی، افزایش راندمان آبیاری با استفاده از کشت‌های یکپارچه، توسعه فنون پیشرفته و مکانیزاسیون، ممانعت از تبدیل اراضی کشاورزی برای فعالیت‌های غیرتولیدی، استفاده از امکانات بالقوه موجود در توسعه اقتصادی حوزه عمل این شرکت‌ها، و افزایش درآمدهاست (حقوقی اصفهانی، ۱۳۹۰؛ مختاری، ۱۳۸۸).

شرکت‌های سهامی زراعی در قالب اهداف یادشده باید زمینه توانمندسازی کشاورزان عضو را فراهم آورند و انتظار می‌رود با تحقق این اهداف، زمینه توانمندی کشاورزان نیز فراهم شود. بنابراین، اهمیت تأسیس شرکت‌های سهامی زراعی بر پایه حل مشکلات

کوچک بودن اراضی کشاورزی، از یک سو، و نقش شرکت‌های سهامی زراعی در توانمندی کشاورزان، از سوی دیگر، موضوعاتی است که در تحقیق حاضر سعی خواهد شد که بدانها پاسخ مناسب داده شود. بنابراین، مسئله تحقیق حاضر این است که «شرکت‌های سهامی زراعی چه نقشی در بهبود شاخص‌های توانمندسازی کشاورزان عضو دارند؟».

خراسان جنوبی یکی از استان‌هایی است که در آنها، نظام خرده‌مالکی و کشاورزی سنتی بیشتر رواج دارد، و بهره‌وری از منابع تولید و بازدهی کشاورزی در آن بسیار پایین است. در این استان، ۳۷ درصد اراضی زیر کشت در نظام خرده‌دهقانی قرار دارند که ۷۸ درصد بهره‌برداران را شامل می‌شود و میانگین سطح خرده‌دهقانی حدود دو هکتار است (سازمان جهاد کشاورزی استان خراسان جنوبی، ۱۳۸۵). از این رو، با توجه به خرده‌مالکی موجود و ضرورت حل این مشکل و لزوم افزایش بهره‌وری، تأسیس شرکت‌های سهامی زراعی در اولویت‌های کاری سازمان جهاد کشاورزی استان قرار گرفته است. بررسی‌ها و مشاهدات موجود نشان می‌دهد که عملکرد این شرکت‌ها نسبت به دیگر نظام‌های بهره‌وری در استان بهتر بوده، چنان‌که قرار گرفتن هفت شرکت از ۳۶ شرکت سهامی زراعی کشور در استان با توجه به مساحت کم آن نسبت به سایر استان‌ها نیز خود مؤید این مطلب است. همچنین، این شرکت‌ها باعث تحولاتی عظیم در مناطق خود از لحاظ کشاورزی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و افزایش اشتغال، کاهش مهاجرت و تبدیل روستاهای مجاور به شهر و استقرار صنایع جانبی شده‌اند (شیخ‌زاده و یعقوبی، ۱۳۹۰). در جنوب این استان، سه شرکت سهامی زراعی «ایثارگران بیرجند»، «دشت خوشاب سریشه» و «سهل‌آباد نهبندان» فعالیت دارند. رشد شرکت‌های سهامی زراعی از سال ۱۳۸۴ افزایش یافته که تأسیس پنج شرکت از هفت شرکت سهامی زراعی فعال در استان خراسان جنوبی گواهی بر این مدعا است؛ به همین دلیل هم این استان برای انجام تحقیق انتخاب شد. از مهم‌ترین اهداف تشکیل شرکت‌های سهامی زراعی استان خراسان جنوبی می‌توان به توسعه پایدار بخش کشاورزی

منطقه، ایجاد اشتغال از طریق خدمات جانبی کشاورزی، فراهم آوردن و افزایش تولیدات کشاورزی در سطح منطقه، اقدامات زیربنایی توسعه آب و خاک، مکانیزاسیون کشاورزی، یکپارچه‌سازی اراضی، افزایش تولیدات کشاورزی، استفاده از خدمات ترویجی و آموزش در این شرکت‌ها، و نقش این واحدها به عنوان ایستگاه‌های تحقیقاتی در اشاعه نوآوری‌های کشاورزی در سطح منطقه اشاره کرد (شرکت‌های سهامی زراعی استان خراسان جنوبی، ۱۳۸۹). در زمینه این شرکت‌ها نسبت به سایر نظام‌های بهره‌برداری فعال تحقیقات کمتری صورت گرفته و اندک مطالعات موجود نیز به بررسی کلی شرکت‌های سهامی زراعی پرداخته است و همچنین، تأکید زیادی روی کشاورزان به عنوان سهامداران شرکت و به عبارت دیگر، صاحبان شرکت نشده است؛ بنابراین، با توجه به جایگاه مهم این شرکت‌ها در کشاورزی استان، انجام چنین تحقیقی منطقی به نظر می‌رسد. از آنجا که در تحقیق حاضر، دو شرکت سهامی زراعی بررسی شده‌اند، در پی، به معرفی آنها پرداخته می‌شود.

شرکت سهامی زراعی دشت خوشاب سرپیشه یکی از شرکت‌های تازه‌تأسیس استان است که در سال ۱۳۸۵ با اهتمام دولت برای ایجاد امنیت مرزها و پیشگیری از مهاجرت، با تحت پوشش قرار دادن هفت روستا تشکیل شد. تعداد سهامداران شرکت ۲۴۱ نفر است که دولت نیز با در دست داشتن شانزده درصد سهام از جمله سهامداران به‌شمار می‌رود. از اهداف اصلی تشکیل این شرکت یکپارچه‌سازی اراضی و مدیریت واحد، افزایش درآمد روستاییان، ایجاد فرصت‌های شغلی، کاهش مهاجرت و تأمین امنیت پایدار به دلیل حاشیه مرزی با افغانستان بوده است. شرکت سهامی زراعی دشت خوشاب سرپیشه حدود ۱۵۰۰ هکتار زمین در اختیار دارد. آب مورد نیاز از سیزده حلقه چاه عمیق تأمین می‌شود که دبی مجموع آنها سی صد لیتر در ثانیه است. در بخش زراعت، عمده محصولات کشت‌شده این شرکت گندم و جو هر کدام با میانگین عملکرد ۳/۵ تن در هکتار، ذرت با میانگین عملکرد ۳۰ تن در هکتار و جالیز با میانگین عملکرد ۲۵ تن در هکتار است. در بخش باغی نیز

شرکت دارای ۶۸ هکتار باغ زیتون، ده هکتار انار، سه هکتار عناب، دو هکتار خرما، دو هکتار زرشک و یک هکتار بادام است (شرکت‌های سهامی زراعی استان خراسان جنوبی، ۱۳۸۹).

شرکت سهامی زراعی ایثارگران بیرجند یکی دیگر از شرکت‌های سهامی زراعی استان است که در سال ۱۳۸۶ با تحت پوشش قرار دادن پانزده حلقه چاه عمیق تشکیل شد. تعداد سهامداران شرکت ۳۵۸ نفر و دولت سهام آن است. از اهداف اصلی تشکیل این شرکت یکپارچه‌سازی اراضی و مدیریت واحد، افزایش درآمد روستاییان و کاهش مهاجرت است. شرکت سهامی زراعی ایثارگران بیرجند حدود ۱۲۱۴ هکتار زمین و ۳۲۰ لیتر آب در ثانیه در اختیار دارد. محصولات زیر کشت شرکت به‌طور معمول در بخش زراعت غلات، چغندر قند، ذرت و سورگوم بوده و میانگین عملکرد این محصولات در هر هکتار برابر با پنج تن گندم، چهار تن جو، چهل تن چغندر قند و پنجاه تن سورگوم و نیز شصت تن ذرت علوفه‌ای است. این شرکت دارای پانزده هکتار باغ شامل باغ‌های زیتون، پسته، سنجد، عناب و انگور است. این شرکت در بخش دام دارای یک واحد پروراندی گوسفند و استخر پرورش ماهی با ظرفیت ۲۵۰۰ قطعه است (شرکت‌های سهامی زراعی استان خراسان جنوبی، ۱۳۸۹).

با توجه به اهمیت موضوع، چه در ایران و چه در دیگر کشورها، پژوهش‌های زیادی با همین موضوع انجام شده است که در ادامه، به‌اختصار به برخی از مهم‌ترین پژوهش‌های داخلی و خارجی خواهیم پرداخت.

ساربخانی (۱۳۸۴) در مطالعه خود نقش شرکت‌های سهامی زراعی را در بهبود وضعیت اقتصادی و ارتقای دانش و مهارت کشاورزان مثبت ارزیابی کرده اما معتقد است شرکت‌های سهامی زراعی در زمینه اجتماعی با مشکلاتی روبه‌روست. نتیجه مطالعات هولپلین (Holplin, 2010) نشان می‌دهد که تعاونی‌های تولید کشاورزی باعث ارائه خدمات ضروری برای زندگی اعضا، توانمندسازی اعضا و ایجاد معیشت پایدار برای کاهش فقر در

مناطق روستایی، توسعه مناطق روستایی، هم‌فکری و حمایت متقابل از اعضا می‌شود. رامان (Raman, 2005) در مطالعات خود روی ساختار و عملکرد تعاونی‌ها در هند نشان می‌دهد که افزایش امکانات و افزایش سطح تولید و درآمد با حضور تعاونی‌ها رابطه مستقیم دارد. نتایج مطالعه نصیری (۱۳۸۹) نشان می‌دهد که تعاونی‌ها تأثیر زیادی بر بهبود شاخص‌های توسعه (اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی) و همچنین، بر افزایش سطح دانش فنی اعضای خود داشته‌اند. در مطالعه صدیقی و درویشی‌نیا (۱۳۸۱)، مشخص شد که وضعیت اقتصادی و فنی و حرفه‌ای اکثریت اعضای شرکت‌های تعاونی تولید نسبت به قبل بسیار بهبود یافته است. عطایی و زمانی میاندشتی (۱۳۹۰) معتقدند با ایجاد تعاونی، توانمندسازی روانی و اقتصادی بیشتر صورت گرفته و توانمندی اجتماعی- فرهنگی و خانوادگی در رتبه بعدی قرار داشته است. بیرچال (Birchall, 2005) در مطالعات خود پیرامون آثار اشتغال‌زایی تعاونی‌های تولید در کشور تایلند بدین نتیجه رسید که تعاونی‌ها در زمینه ارتقای شاخص‌های محیطی، اقتصادی و اجتماعی در نواحی روستایی موفقیت‌هایی چشمگیر نایل شده‌اند. همچنین، بر اساس نتایج مطالعات اسمیت (Smith, 2009) درباره تعاونی‌های کشاورزان و آثار آن در غرب سودان، با تشکیل تعاونی‌ها، درآمد اعضا افزایش یافته است. طاهرخانی و حیدری ساریان (۱۳۸۳) در مطالعه خود به رابطه معنی‌دار و مثبت بین تشکیل تعاونی‌ها و مؤلفه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی اعضا دست یافتند. پورطاهری و همکاران (۱۳۹۱) نیز بدین نتیجه رسیدند که سطح توسعه و شاخص‌های زندگی اعضای اکثریت تعاونی‌ها ارتقا نیافته و آنها با موانع ساختاری در زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی و محیطی- کالبدی روبه‌رو هستند. همچنین، بر اساس نتایج مطالعه پزشکی‌راد و کیانی‌مهر (۱۳۸۰)، سطح دانش فنی اعضای تعاونی‌ها بیشتر از سایر کشاورزان است، اما در سایر موارد، تفاوتی معنی‌دار بین اعضای تعاونی‌ها و سایر کشاورزان وجود ندارد. محمدی و همکاران (۱۳۹۰) نیز در تحقیق خود بدین نتیجه رسیدند که عضویت در تعاونی‌های تولید کشاورزی در دانش فنی کشاورزان تأثیری نداشته است. به نظر سعدی (۱۳۸۶)، افزایش

سطح آگاهی فنی و تخصصی (سطح دانش)، افزایش دسترسی به نهاده‌ها، تسهیل ارتباط روستاییان با مراکز دولتی و توسعه مکانیزاسیون از نقاط قوت تعاونی‌های تولید کشاورزی است. پورطاهری و همکاران (۱۳۹۱) در مطالعه‌ای با عنوان «ارزیابی عملکرد تعاونی‌های کشاورزی خرم‌آباد»، بدین نتیجه رسیدند که تعاونی‌ها در سه بُعد اقتصادی، اجتماعی و محیطی از نظر اعضا موفق عمل کرده‌اند.

بدین ترتیب، می‌توان گفت که شرکت‌های سهامی زراعی مورد مطالعه هم منحصراً به عنوان یک نظام بهره‌برداری مطرح نشده‌اند، بلکه رسالت توسعه روستایی و پایداری در بخش کشاورزی منطقه نیز بدین شرکت‌ها محول شده و البته با نتایج مثبت در منطقه همراه بوده که افزایش درآمدها، افزایش تولید و افزایش سطح زیر کشت، گسترش فناوری‌های جدید و افزایش منابع آبی از آن جمله است. فعالیت شرکت‌های سهامی زراعی در قالب اهداف یادشده باید منجر به توانمندی کشاورزان عضو شوند، گرچه در این اهداف به توانمندسازی کشاورزان به‌طور مستقیم اشاره نشده است. بنابراین، تحقق این اهداف زمینه توانمندی کشاورزان را فراهم خواهد ساخت. شرکت‌های سهامی زراعی باید زمینه توانمندی کشاورزان عضو را در ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی و روانی فراهم آورند، موضوعی که در تحقیقات پیشین کمتر بدان توجه شده است؛ در نتیجه، هدف کلی تحقیق حاضر بررسی نقش شرکت‌های سهامی زراعی در بهبود شاخص‌های توانمندسازی کشاورزان عضو بوده و بر این اساس، اهداف اختصاصی آن شامل موارد زیر است:

- بررسی ویژگی‌های فردی و حرفه‌ای کشاورزان عضو شرکت‌های سهامی زراعی؛
- بررسی نقش شرکت‌های سهامی زراعی در توانمندسازی اقتصادی کشاورزان عضو این شرکت‌ها؛
- بررسی نقش شرکت‌های سهامی زراعی در توانمندسازی اجتماعی کشاورزان عضو این شرکت‌ها؛
- بررسی نقش شرکت‌های سهامی زراعی در توانمندسازی روانی کشاورزان عضو این شرکت‌ها و
- بررسی نقش شرکت‌های سهامی زراعی در توانمندسازی فنی و حرفه‌ای کشاورزان عضو این شرکت‌ها.

روش تحقیق

تحقیق حاضر از لحاظ هدف کاربردی و از نظر چگونگی تحلیل داده‌ها از نوع توصیفی و همبستگی بوده که در محدوده زمانی ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۲ انجام گرفته است. جامعه آماری پژوهش شامل اعضای شرکت‌های سهامی زراعی در جنوب استان خراسان جنوبی است (N=۵۹۹). برای تعیین حجم نمونه، از جدول کرجسی و مورگان (Krijcie and Morgan, 1970) استفاده شد (n=۲۳۴)؛ از کل پرسشنامه‌های تکمیل شده، تعداد ۱۸۶ پرسشنامه قابل استفاده بود. برای نمونه‌گیری، از روش تصادفی طبقه‌ای مرحله‌ای با انتساب متناسب بهره‌گیری شد، به گونه‌ای که در مرحله اول، از بین سه شرکت، دو شرکت سهامی زراعی دشت خوشاب سریش (چهار روستا) و ایثارگران بیرجند (هفت روستا) با توجه به بیشترین تعداد اعضا به صورت هدفمند انتخاب شدند و در مرحله دوم، برای انتخاب تعداد نمونه‌ها، با لحاظ کردن نسبت اعضای هر روستا از کل اعضای شرکت، حجم نمونه‌های آماری تحقیق مشخص شد و سپس، پاسخ‌گویان به صورت کاملاً تصادفی انتخاب شدند (جدول ۱).

جدول ۱- جامعه آماری و حجم نمونه

نام شرکت	شرکت سهامی زراعی ایثارگران بیرجند							شرکت سهامی زراعی دشت خوشاب سریش			
نمونه	۱۴۵							۸۹			
روستا	سرجاه	کریم‌آباد	خیر آباد	محمد آباد	فئات	علی‌آباد	فیض آباد	گلویاغ	کلاته شب	هشکوی	خوشاب
فراوانی	۳۱	۱۷	۱۵	۱۵	۱۴	۲۳	۳۰	۱۷	۲۲	۲۳	۲۷

منبع: یافته‌های تحقیق

متغیرهای مستقل تحقیق عبارت‌اند از: ویژگی‌های شخصی شامل: سن، میزان تحصیلات، سابقه کار کشاورزی، رابطه کاری با شرکت، سابقه عضویت، میزان رضایت از شرکت و

میزان سهام. سایر متغیرهای مستقل عبارت‌اند از: آگاهی از شرکت سهامی زراعی، مورد مشورت قرار گرفتن از طرف مسئولان شرکت و نگرش نسبت به شرکت. متغیر وابسته تحقیق توانمندی است که اطلاعات آن در چهار بخش توانمندی اقتصادی، اجتماعی، روانی، و فنی و حرفه‌ای در قالب جدول ۲ مشخص شده است.

جدول ۲ - مؤلفه‌های توانمندسازی کشاورزان همراه با ذکر پیشینه پژوهش

متغیر	مؤلفه‌ها	پیشینه پژوهش
توانمندی اقتصادی	بهبود عملکرد، تأمین نیازهای اساسی، افزایش تولیدات، افزایش درآمد و دارایی‌ها، توانایی بازپرداخت وام، توانایی قرض دادن پول، پس‌انداز پول و انباشت سرمایه، ایجاد درآمد، بازاریابی و افزایش تولیدات کشاورزی، دسترسی به منابع.	کتابی و همکاران (۱۳۸۲)، رکن‌الدین افتخاری و همکاران (۱۳۸۸)، کلانتری و همکاران (۱۳۸۹)، سروش‌مهر (۱۳۸۸)، شکوری و همکاران (۱۳۸۶)، شجاعی (۱۳۷۹)، حرآبادی فراهانی (۱۳۸۴). Narayan (2005), Friis-Hansen (2004), Coetee (2004), Leeuwis (2004), World Bank (2002).
	دسترسی به خدمات اساسی، بقای نیروی انسانی باسواد در روستا، دسترسی به عدالت، مشارکت در تصمیم‌گیری، بهبود وضعیت سلامت، خانه استاندارد، استاندارد لباس خانواده، مشارکت در فعالیت‌ها، کمک کردن به دوستان و همسایگان در زمان مشکلات، کاهش فقر و افزایش رفاه، شرکت در کارهای عام‌المنفعه، مشارکت و همکاری در سازمان‌های روستا، دسترسی به جاده، مرکز بهداشت، انجام فعالیت گروهی به صورت مشترک، مشارکت در امور روستا.	کتابی و همکاران (۱۳۸۲)، رکن‌الدین افتخاری و همکاران (۱۳۸۸)، کلانتری و همکاران (۱۳۸۹)، سروش‌مهر (۱۳۸۸)، شکوری و همکاران (۱۳۸۶)، شجاعی (۱۳۷۹)، شاطریان و گنجی‌پور (۱۳۸۹)، تقوی‌نیا (۱۳۸۹). Friis-Hansen (2004), Coetee (2004), World Bank (2002), Forrest (1999), Dzeco et al. (2010), Friis-Hansen (2012).
توانمندی روانی	قدرت کنترل و تسلط بر زندگی، کنترل روی تصمیمات روزانه زندگی، تأثیرگذاری بر تصمیمات جمعی، برخورداری از حق مالکیت قانونی، برنامه‌ریزی مناسب، اعتماد به نفس، احساس	کتابی و همکاران (۱۳۸۲)، رکن‌الدین افتخاری و همکاران (۱۳۸۸)، کلانتری و همکاران (۱۳۸۹)،

متغیر	مؤلفه‌ها	پیشینه پژوهش
	قدرت، داشتن نگرش‌های مثبت، احساس قدرت، مشارکت مؤثر در جامعه و سرنوشت، احساس موفقیت در زندگی، احساس رضایت از خود، مشارکت در تصمیم‌گیری‌ها.	شکوری و همکاران (۱۳۸۶)، شجاعی (۱۳۷۹)، شاطریان و گنجی‌پور (۱۳۸۹)، تقوی‌نیا (۱۳۸۹)، حرآبادی فراهانی (۱۳۸۴)، سروش‌مهر (۱۳۸۸). Forrest (1999), Dzeco et al. (2010), Friis-Hansen (2012), Friis-Hansen (2004), Vasconelos (2004), Banducci et al. (2004), Angelique et al. (2002), Friedman (1992), Narayan (2005) رکن‌الدین افتخاری و همکاران (۱۳۸۸)، کلانتری و همکاران (۱۳۸۹)، سروش‌مهر (۱۳۸۸)، شکوری و همکاران (۱۳۸۶)، شجاعی (۱۳۷۹)، شاطریان و گنجی‌پور (۱۳۸۹).
توانمندی فنی و حرفه‌ای	افزایش دانش و سواد، افزایش مهارت‌های تولیدی، جذب انواع محصول بهبودیافته، ارتقای آگاهی‌ها و کسب مهارت‌های لازم، مدیریت بهتر مزرعه، دانش استفاده از فناوری‌های جدید.	Friis-Hansen (2004), Coetee (2004), World Bank (2002), Forrest (1999), Dzeco et al. (2010), Friis-Hansen (2012), Narayan (2005), Haug (1998), Pontius et al. (2001), Rivera (2006).

منبع: یافته‌های تحقیق

برای جمع‌آوری داده‌ها، از پرسشنامه محقق‌ساخته استفاده شد. برای تعیین روایی^(۱) ابزار تحقیق، از نظرات اساتید دانشگاه تربیت مدرس، دانشگاه سیستان و بلوچستان، کارشناسان سازمان جهاد کشاورزی خراسان جنوبی و مدیران عامل شرکت‌های سهامی زراعی استفاده شد که پس از چند مرحله اصلاح و بازنگری مورد تأیید قرار گرفت. به‌منظور تعیین پایایی^(۲) ابزار تحقیق نیز آزمون پیشاهنگ^(۳) انجام شد که تعداد سی پرسشنامه در محدوده خارج از حوزه تحقیق توزیع و جمع‌آوری شد؛ و مقدار آلفای کرونباخ نود درصد به‌دست آمد که از لحاظ تفسیری، در سطح عالی ارزیابی می‌شود. سرانجام، پردازش آماری داده‌های جمع‌آوری‌شده در

محیط نرم افزار SPSS نسخه ۱۸ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. برای پردازش آماری داده‌های جمع‌آوری شده، از آمار توصیفی (میانگین، انحراف معیار، کمینه و بیشینه) و آمار استنباطی شامل مقایسه میانگین‌ها (t-test)، آزمون‌های همبستگی و تحلیل رگرسیون استفاده شد.

نتایج و بحث

ویژگی‌های فردی و حرفه‌ای

میانگین سنی پاسخ‌گویان تحقیق ۴۲/۲۲ سال، کمترین سن بیست سال و بیشترین سن ۷۸ سال و نیز سن ۴۷ درصد زیر چهل سال و بقیه بالای چهل سال بود. از نظر جنسیت پاسخ‌گویان، یافته‌ها نشان می‌دهد که بیش از ۹۴ درصد آنها را مردان و بقیه را زنان تشکیل داده‌اند. سطح تحصیلات ۶۲/۴ درصد از پاسخ‌گویان ابتدایی یا بی‌سواد، ۳۷ درصد راهنمایی و دبیرستان، و تنها کمتر از یک درصد بالاتر از دیپلم بوده است. سابقه کار کشاورزی بیش از ۶۵ درصد افراد بالاتر از ده سال و بقیه زیر ده سال و میانگین سابقه کشاورزی افراد نیز ۱۸/۷۱ سال بود. از مجموع ۱۸۱ پاسخ‌گو، ۶۵/۷ درصد پنج تا شش سال و نزدیک به ۳۴/۳ درصد از دو تا چهار سال سابقه عضویت داشتند و میانگین سابقه عضویت در شرکت ۴/۸ سال بود. از مجموع ۱۷۴ نفر، ۵۴ درصد افراد کمتر از پانصد سهم، ۳۱/۶ درصد بین پانصد تا ۱۵۰۰ سهم و حدود پانزده درصد بیش از ۱۵۰۰ سهم داشتند. بالاترین میزان سهم ۲۶۶۰ و پایین‌ترین میزان هشتاد سهم بوده و میانگین سهم اعضا نیز ۷۱۶/۱۱ سهم است. از مجموع ۱۸۴ پاسخ‌گو، ۶۵ درصد فقط سهامدار شرکت و ۳۵ درصد سهامدار و جزو کارگران شرکت سهامی زراعی بودند. از مجموع ۱۸۴ پاسخ‌گو، میزان رضایت بیش از پنجاه درصد آنها از شرکت متوسط بوده و میانگین رضایت سهامداران از شرکت ۳/۱۵ است.

نقش شرکت‌های سهامی زراعی در بهبود شاخص‌های توانمندسازی کشاورزان عضو

توانمندی اقتصادی

نتایج تحقیق نشان می‌دهد که شرکت‌های سهامی زراعی در زمینه توانمندسازی اقتصادی کشاورزان عضو شرکت با میانگین رتبه‌ای ۲/۹۷ در حد متوسط و مطلوب عمل کرده است. با استفاده از نتایج بررسی گویه‌های تشکیل‌دهنده متغیر توانمندی اقتصادی، دلیل این عملکرد را می‌توان کاهش هزینه‌های تولید و افزایش درآمدها و مناسب بودن محصولات دانست (جدول ۳). این نتایج همسو با نتایج تحقیقات ساریخانی (۱۳۸۴)، هولپلین (Holplin, 2010)، رامن (Raman, 2005)، نصیری (۱۳۸۹)، صدیقی و درویش‌نیا (۱۳۸۱)، عطایی و زمانی میاندشتی (۱۳۹۰)، بیرچال (Birchall, 2004)، اسمیت (Smith, 2009)، و طاهرخانی و حیدری ساربان (۱۳۸۳) و ناهمسو با نتایج تحقیقات پورطاهری و همکاران (۱۳۹۱) و پزشکی‌راد و کیانی‌مهر (۱۳۸۰) است.

توانمندی اجتماعی

نقش شرکت‌های سهامی زراعی در زمینه توانمندی اجتماعی کشاورزان عضو با میانگین رتبه‌ای ۳/۳ در حد نسبتاً خوب ارزیابی می‌شود که بر اساس بررسی گویه‌های حاصل از تحقیق، دلیل آن را می‌توان ناشی از بهبود استانداردهای خانواده، امکان کمک به دوستان و همسایگان و افزایش شأن و وجهه اجتماعی در بین روستاییان به‌خاطر عضویت در شرکت دانست (جدول ۳). این نتایج همسو با نتایج تحقیقات نصیری (۱۳۸۹)، عطایی و زمانی میاندشتی (۱۳۹۰)، بیرچال (Birchall, 2004)، و طاهرخانی و حیدری ساربان (۱۳۸۳) و ناهمسو با نتایج مطالعه پورطاهری و همکاران (۱۳۹۱) است.

توانمندی روانی

نتایج نشان می‌دهد که شرکت‌های سهامی زراعی در زمینه توانمندی روانی کشاورزان عضو با میانگین رتبه‌ای ۳/۳۳ نسبتاً خوب عمل کرده است که بر اساس نتایج به‌دست آمده،

توانایی کنترل دارایی‌ها و منابع، برنامه‌ریزی مناسب روزانه زندگی، داشتن نگرش مثبت به زندگی، احساس موفقیت در زندگی و افزایش مخاطره‌پذیری در کار و زندگی مهم‌ترین دلایل آن ارزیابی می‌شود (جدول ۳). نتایج تحقیق حاضر همسو با نتایج مطالعه عطایی و زمانی میاندشتی (۱۳۹۰) است.

توانمندی فنی و حرفه‌ای

بر اساس نتایج تحقیق حاضر، نقش شرکت‌های سهامی زراعی در زمینه توانمندی فنی و حرفه‌ای کشاورزان عضو با میانگین رتبه‌ای ۳/۵۹ خوب ارزیابی می‌شود که آن را می‌توان ناشی از استفاده از نهاده‌های بهبودیافته و جدید مانند بذور اصلاح‌شده و سم و کود، استفاده بهینه از منابع تولید (آب، خاک و زمین)، کسب تجربه‌های جدید از روش‌های جدید مدیریت مزرعه و افزایش دانش و آگاهی در مورد کشاورزی و دامداری دانست (جدول ۳). این نتایج همسو با نتایج مطالعات ساریخانی (۱۳۸۴)، هولپلین (Holplin, 2010)، صدیقی و درویشی نیا (۱۳۸۱)، نصیری (۱۳۸۹)، پزشکی‌راد و کیانی‌مهر (۱۳۸۰)، و سعدی (۱۳۸۶) و ناهمسو با نتایج تحقیقات محمدی و همکاران (۱۳۹۱) است.

تأثیر ویژگی‌های شخصی و حرفه‌ای کشاورزان بر میزان توانمندی آنها

بررسی توانمندی کشاورزان عضو بر حسب رابطه کاری با شرکت

طبق نتایج حاصل از آزمون t (جدول ۴)، کسانی که سهامدار و جزو کارگران شرکت‌اند، با میانگین ۱۱۶/۰۸، توانمندتر از کسانی هستند که فقط سهامدار با میانگین ۱۱۰/۴۶ هستند. در واقع، کسانی که سهامدار و جزو کارگران شرکت هستند، به دلیل رابطه نزدیک با شرکت و در نتیجه، افزایش آگاهی در مورد کارکردهای شرکت و مشارکت در فعالیت‌ها، توانمندی بیشتری دارند. همچنین، کسانی که جزو کارگران کشاورزی‌اند، از مزایای بیشتری از طرف شرکت برخوردارند و از این‌رو، احتمالاً رضایت آنها و در نتیجه، توانمندی آنها بیشتر است.

جدول ۳- رتبه‌بندی مؤلفه‌های توانمندی بر اساس ضریب تغییرات (n=۱۸۴)

رتبه	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین *	گویه‌ها
۱	۰/۲۶۸	۰/۸۶	۳/۱۹	افزایش نرخ بازدهی (هزینه کمتر، و تولید و درآمد بیشتر)
۲	۰/۲۶۹	۰/۷۸	۲/۸۹	افزایش میزان درآمد و دارایی‌ها
۳	۰/۲۷۵	۰/۸۶	۳/۱۲۵	امکان بازاریابی بهتر و بیشتر محصولات و فروش محصولات به قیمت مناسب
۴	۰/۳۰۰	۰/۹۵	۳/۱۶	افزایش قدرت خرید محصولات مورد نیاز
۵	۰/۳۰۱	۰/۹۸	۳/۱۷	امکان دریافت حقوق نقدی در زمان‌های ثابت (هر ماه یا پایان هر فصل زراعی)
۶	۰/۳۴۵	۰/۹۳	۲/۶۹	افزایش امکان استفاده از وام و تسهیلات و توانایی بازپرداخت وام‌ها
۷	۰/۳۹۲	۱	۲/۵۵	امکان داشتن پس‌انداز
	۰/۱۵۸	۰/۴۷	۲/۹۷	کل
۱	۰/۲۴۷	۰/۹۵	۳/۸۲	استفاده از نهاده‌های بهبود یافته و جدید مانند بذور اصلاح شده
۲	۰/۲۴۸	۰/۹۱	۳/۶۶	دستیابی به الگو و ترکیب مناسب کشت
۳	۰/۲۵۴	۰/۹	۳/۵۳	استفاده بهینه از منابع تولید (آب، خاک و زمین)
۴	۰/۲۷۱	۰/۹۴	۳/۴۶	آشنایی با شیوه‌های جدید کشاورزی و مدیریت مزرعه
۵	۰/۲۷۴	۰/۹۸	۳/۵۷	مکانیزه کردن کشاورزی (استفاده از ماشین‌آلات و شبکه‌های آبیاری تحت فشار)
۶	۰/۲۷۶	۰/۹۸	۳/۵۴	آشنایی با ادوات و نهاده‌های جدید کشاورزی و نحوه استفاده از آنها
۷	۰/۲۸۰	۱	۳/۵۷	افزایش دانش و مهارت در مورد کشاورزی و دامداری
	۰/۱۶۷	۰/۶۰	۳/۵۹	کل
۱	۰/۲۴۵	۰/۸۴	۳/۴۲	امکان کمک به دوستان و همسایگان در زمان مشکلات
۲	۰/۲۶۷	۰/۸۵	۳/۱۸	بهبود استانداردهای خانواده (بهداشت، آموزش، مسکن، تغذیه، پوشاک و ...)
۳	۰/۲۶۹	۰/۹۴	۳/۴۹	امکان مشارکت در امور عام‌المنفعه (مانند ساختن مسجد، مدرسه، حمام و ...)
۴	۰/۲۷۷	۰/۹۷	۳/۵۱	مشارکت در فرآیند تصمیم‌گیری، تولید و بازاریابی محصولات
۵	۰/۲۸۶	۰/۹۵	۳/۳۲	افزایش شأن و وجهه اجتماعی در بین سایر روستاییان
۶	۰/۲۹۹	۰/۸۸	۳/۴۱	بهبود فرهنگ کار جمعی و بالارفتن روحیه مشارکت و همکاری
۷	۰/۳۰۳	۱/۰۳	۳/۳۹	امکان مشارکت در تشکل‌های موجود در سطح روستا

توانمندی اقتصادی

توانمندی فنی و حرفه‌ای

توانمندی اجتماعی

رتبه	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین*	گویه‌ها
۸	۰/۳۰۴	۰/۹۸	۳/۲۳	امکان دسترسی بیشتر به خدمات کسب و کار و خدمات عمرانی و رفاهی (مانند سد، جاده، بهداشت، آموزش، آب، برق، تلفن و ...)
۹	۰/۳۲۳	۱/۰۲	۳/۱۵	افزایش تمایل به زندگی در روستا
۱۰	۰/۳۹۴	۱/۱۶	۲/۹۴	امکان افزایش فعالیت‌های فرهنگی، تفریحی با توجه به افزایش میزان وقت آزاد
	۰/۱۴۱	۰/۴۷	۳/۳۰	کل
۱	۰/۲۲۹	۰/۷۸	۳/۴۰	توانایی کنترل دارایی‌ها و منابع
۲	۰/۲۴۲	۰/۷۶	۳/۱۴	کنترل روی تصمیمات روزانه زندگی با توجه به مشخص بودن نقش و وظیفه خود در شرکت (برنامه‌ریزی مناسب روزانه زندگی)
۳	۰/۲۵۰	۰/۸۴	۳/۳۶	داشتن نگرش مثبت به زندگی و احساس موفقیت در زندگی
۴	۰/۲۷۲	۰/۹۴	۳/۴۵	افزایش مخاطره‌پذیری در کار و زندگی
۵	۰/۲۷۶	۰/۹۴	۳/۴۰	افزایش حس مسئولیت‌پذیری
۶	۰/۲۷۸	۰/۹۸	۳/۵۲	افزایش اعتبار و اعتماد در بین روستاییان و سایر دوستان و آشنایان
۷	۰/۲۷۹	۰/۸۹	۳/۱۸	افزایش احساس اعتماد به نفس
۸	۰/۲۸۲	۰/۹۶	۳/۴۵	توانایی تأثیرگذاری بر تصمیمات دیگران
۹	۰/۲۹۲	۰/۹۴	۳/۲۱	احساس رضایت و آرامش خاطر (کاهش دغدغه‌های زندگی)
۱۰	۰/۳۱۳	۰/۹۹	۳/۱۶	احساس رضایت از کار و زندگی
	۰/۱۴۱	۰/۴۷	۳/۳۳	کل

روانشناسی

* ۱=خیلی کم، ۲=کم، ۳=متوسط، ۴=زیاد، ۵=خیلی زیاد
منبع: یافته‌های تحقیق

جدول ۴- مقایسه میانگین توانمندی افراد بر حسب رابطه کاری با شرکت (n=۱۸۴)

گروه‌ها	تعداد	میانگین	انحراف معیار	Cohen's d	آماره t	درجه آزادی	سطح معنیداری
فقط سهامدار	۱۱۹	۱۱۰/۴۶۶	۱۳/۱۷				
سهامدار و جزو کارگران شرکت	۶۵	۱۱۶/۰۸	۱۶/۱۶	۰/۴۱	۲/۵۴۸**	۱۸۲	۰/۰۱

** معنی‌داری در سطح ۰/۰۱
منبع: یافته‌های تحقیق

همبستگی متغیرهای مستقل تحقیق با متغیر وابسته

طبق نتایج آزمون همبستگی پیرسون رابطه بین سابقه کشاورزی و میزان توانمندی اعضا با ضریب همبستگی $0/162$ در سطح $0/05$ مثبت و معنی‌دار اما ضعیف است. این رابطه را می‌توان ناشی از آن دانست که کشاورزان دارای سابقه کشاورزی بیشتر درک بهتر و بیشتری هم از وضعیت قبل از عضو شدن در شرکت سهامی زراعی دارند و بعد از عضویت در شرکت سهامی زراعی، برای آنها تغییرات در بخش‌های مختلف بیشتر محسوس بوده و موجبات توانمندی بیشتر آنها را فراهم کرده است. نتایج حاصل از همبستگی اسپیرمن نشان می‌دهد که رابطه‌ای مثبت و معنی‌دار بین رضایت از شرکت و میزان توانمندی با ضریب همبستگی $0/403$ در سطح کمتر از $0/001$ خطا وجود دارد. این نتیجه می‌تواند ناشی از آن باشد که کشاورزان دارای رضایت بیشتری از شرکت در کارهای شرکت هم مشارکت بیشتری دارند و بدین ترتیب، زمینه لازم برای توانمندی بیشتر آنها فراهم می‌آید. این نتایج همسو با نتایج تحقیقات عطایی و زمانی میانداشتی (۱۳۹۰)، صدیقی و درویش‌نیا (۱۳۸۱) است. طبق نتایج آزمون همبستگی پیرسون، رابطه‌ای مثبت و معنی‌دار بین آگاهی کشاورزان از شرکت و میزان توانمندی اعضا با ضریب همبستگی $0/315$ در سطح کمتر از $0/001$ خطا وجود دارد که به نظر می‌رسد ناشی از افزایش دانش و آگاهی کشاورزان در مورد وظایف شرکت در قبال کشاورزان و جایگاه قانونی آنها در شرکت و همچنین، آگاهی آنها از حقوق خود در شرکت باشد. نتایج نشان می‌دهد که رابطه‌ای مثبت و معنی‌دار بین مورد مشورت قرار گرفتن از طرف مسئولان و میزان توانمندی اعضا با ضریب همبستگی $0/411$ در سطح کمتر از $0/001$ خطا وجود دارد. مورد مشورت قرار گرفتن کشاورزان از طرف مسئولان شرکت زمینه مشارکت فعال کشاورزان در امور شرکت را فراهم می‌آورد که خود علاوه بر تأثیر بر توانمندی کشاورزان، زمینه لازم برای رضایت کشاورزان از شرکت را نیز موجب می‌شود و با توجه به رابطه مثبت بین رضایت از شرکت و توانمندی اعضا،

باعث افزایش توانمندی اعضا می‌شود. این نتایج همسو با نتایج تحقیقات صدیقی و درویشی نیا (۱۳۸۱) است.

طبق نتایج به دست آمده، بین نگرش کشاورزان به شرکت و میزان توانمندی اعضا با ضریب همبستگی ۰/۴۷۳ در سطح کمتر از ۰/۰۰۱ رابطه مثبت و معنی‌دار وجود دارد. نگرش مثبت باعث تعلق خاطر کشاورزان به شرکت سهامی زراعی می‌شود و از این رو، با ایجاد تعلق خاطر، فرد به دنبال اطلاعاتی در مورد آن است و سعی می‌کند از کارکرد و فعالیت آن آگاه شود؛ این تعلق خاطر و آگاهی می‌تواند زمینه توانمندی بیشتر افراد را موجب شود (جدول ۵).

جدول ۵- رابطه بین متغیرهای مستقل تحقیق با متغیر وابسته توانمندی کشاورزان

متغیر مستقل	تعداد پاسخ‌گویان	مقیاس اندازه‌گیری	ضریب همبستگی	میزان ضریب همبستگی	سطح معنی‌داری
سن	۱۸۶	فاصله‌ای	پیرسون	۰/۰۳۷	
میزان سهام	۱۷۴	نسبی	پیرسون	۰/۰۵۷	
سابقه کار کشاورزی	۱۸۶	نسبی	پیرسون	۰/۱۶۲*	۰/۰۲۸
سابقه عضویت در شرکت	۱۸۱	نسبی	پیرسون	-۰/۰۲۲	
سطح تحصیلات	۱۸۶	ترتیبی	اسپیرمن	۰/۰۴۷	
رضایت از شرکت	۱۸۴	ترتیبی	اسپیرمن	۰/۴۰۳**	۰/۰۰۱>
آگاهی از شرکت	۱۸۶	فاصله‌ای	پیرسون	۰/۳۱۵**	۰/۰۰۱>
مورد مشورت قرار گرفتن	۱۸۶	فاصله‌ای	پیرسون	۰/۴۱۱**	۰/۰۰۱>
نگرش به شرکت	۱۸۶	فاصله‌ای	پیرسون	۰/۲۵۳**	۰/۰۰۱>

* معنی‌داری در سطح ۰/۰۵ و ** معنی‌داری در سطح ۰/۰۰۱

منبع: یافته‌های تحقیق

بررسی عوامل مؤثر بر توانمندسازی کشاورزان عضو با استفاده از تحلیل رگرسیون چندمتغیره

پس از بررسی همبستگی بین متغیرهای مستقل و متغیر وابسته تحقیق (توانمندسازی)، متغیرهایی که با توانمندسازی همبستگی داشتند (سابقه کار کشاورزی، رضایت از شرکت، نگرش به شرکت، آگاهی از شرکت، و مورد مشورت قرار گرفتن از طرف مسئولان شرکت)، به روش گام به گام وارد معادله رگرسیون شدند و در نهایت، معادله رگرسیون به دست آمد که جزییات آن در جدول زیر خلاصه شده است. نتایج رگرسیون نشان می‌دهد که رضایت از شرکت (Beta=۰/۳۲) بیشترین درصد تبیین متغیر وابسته را داراست؛ همچنین، سه متغیر رضایت از شرکت، مورد مشورت قرار گرفتن از طرف مسئولان و نگرش به شرکت، در مجموع، ۳۴ درصد تغییرات متغیر وابسته را تبیین می‌کنند (جدول ۶).

جدول ۶- بررسی عوامل مؤثر بر توانمندسازی کشاورزان عضو با استفاده از تحلیل رگرسیون چندمتغیره

گام	متغیر	ضریب همبستگی	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	ضریب استاندارد نشده	ضریب استاندارد شده	آزمون F	سطح معنی داری
	عرض از مبدأ	---	---	---	۴۴/۸۹	---		
۱	رضایت از شرکت	۰/۴۸۵	۰/۲۳۵	۰/۲۲۹	۶/۲۱۱	۰/۳۲	۲۲/۶۱**	۰/۰۰۱>
۲	نگرش	۰/۵۵۹	۰/۳۱۳	۰/۳۰۱	۰/۶۵	۰/۲۷		
۳	مشورت	۰/۵۹۶	۰/۳۵۵	۰/۳۴	۰/۸۶۷	۰/۲۲		

** معنی داری در سطح ۰/۰۱

منبع: یافته‌های تحقیق

معادله رگرسیون حاصل از این تحلیل به صورت زیر است:

$$Y = 44/89 + 6/211 (X_1) + 0/65 (X_2) + 0/867 (X_3)$$

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

بر اساس نتایج تحقیق حاضر، شرکت‌های سهامی زراعی در زمینه توانمندسازی کشاورزان عضو خود به‌طور متوسط نقش داشته‌اند. نقش این شرکت‌ها در توانمندی‌های اجتماعی، اقتصادی، فنی و حرفه‌ای، و روانی کشاورزان مثبت بوده است. رضایت از شرکت، نگرش نسبت به شرکت و مورد مشورت قرار گرفتن از طرف مسئولان شرکت بیشترین تأثیر را بر توانمندی افراد داشته‌اند. از این‌رو، مسئولان شرکت باید در راستای جلب رضایت اعضا و مشارکت آنها در تصمیمات و فعالیت‌ها گام بردارند. علی‌رغم این موفقیت‌ها، مسئولان شرکت‌های سهامی زراعی باید آگاهی بیشتری در مورد شرکت‌ها به سهامداران بدهند و در زمینه‌های مختلف، از نظرات سهامداران نیز استفاده کنند تا هم در کار خود موفق باشند و هم زمینه رضایت بیشتر کشاورزان را فراهم سازند.

با توجه به نقش شرکت‌ها در افزایش توانمندی‌های فنی و حرفه‌ای کشاورزان با تأسیس شرکت، پیشنهاد می‌شود که با استفاده از مکانیزاسیون، روش‌ها و فنون جدید کشاورزی، شبکه‌های آبیاری تحت فشار و نهاده‌های اصلاح‌شده و بهبودیافته، کلاس‌های آموزشی در همین زمینه‌ها برای کشاورزان فراهم آید تا زمینه افزایش بیش از پیش توانمندی‌های فنی و حرفه‌ای کشاورزان را موجب شود. همچنین، با توجه به همبستگی بین رضایت از شرکت و میزان توانمندی‌های کشاورزان، پیشنهاد می‌شود که مسئولان شرکت در راستای جلب رضایت کشاورزان با مشارکت دادن آنها در امور شرکت، افزایش آگاهی کشاورزان و انجام وظایف خود در قبال اعضا گام بردارند تا زمینه افزایش توانمندی‌های آنها را فراهم کنند.

یادداشت‌ها

1. validity
2. reliability
3. pilot test

منابع

- ازکیا، م. (۱۳۸۵)، *جامعه‌شناسی توسعه و توسعه‌نیافتگی روستایی ایران*. تهران: اطلاعات.
- رکن‌الدین افتخاری، ع؛ پورطاهری، م؛ فرج‌زاده م؛ و حیدری ساریان، و. (۱۳۸۸)، «نقش توانمندسازی در توسعه کشاورزی؛ مطالعه موردی استان اردبیل». *پژوهش‌های جغرافیایی انسانی*، سال ۴۱، شماره ۶۹، صص ۸۷-۱۰۳.
- ایشاری، ب. (۱۳۹۲)، «نقش بخش خصوصی در توسعه بیمه کشاورزی». *دومین همایش علمی بیمه کشاورزی، توسعه و امنیت سرمایه گذاری*، ۲۶۶-۲۸۳.
- پزشکی‌راد، غ. و کیانی‌مهر، ح. (۱۳۸۰)، «نقش شرکت‌های تعاونی تولید روستایی در بهبود وضعیت فنی و اقتصادی کشاورزان گندمکار شهرستان سبزه‌وار». *مجله اقتصاد کشاورزی و توسعه*، سال ۹، شماره ۳۴، صص ۳۴۳-۳۶۲.
- پورطاهری، م؛ رکن‌الدین افتخاری، ع؛ و پایدار، ا. (۱۳۹۱)، «عملکرد تعاونی‌های مشاع کشاورزی در توسعه روستایی». *فصلنامه علمی و پژوهشی انجمن جغرافیای ایران*، سال ۱۰، شماره ۳۳، صص ۱۷۷-۱۹۸.
- تقوی‌نیا، م. (۱۳۸۹)، *بررسی آسیب‌های ناشی از خشکسالی و راهکارهای توانمندسازی کشاورزان برای مقابله با آن در شهرستان دزفول*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، گروه ترویج و آموزش کشاورزی: پردیس کشاورزی و منابع طبیعی کرج.
- توسلی، ب؛ خلیفه سلطانیان، ف؛ چیذری، م؛ و پزشکی‌راد، غ. (۱۳۸۶)، «بررسی وضعیت و تنگنایهای بازاریابی محصولات کشاورزی ایران». *ششمین کنفرانس اقتصاد کشاورزی ایران، دانشگاه فردوسی مشهد*.
- حرآبادی فراهانی، م. (۱۳۸۴)، *بررسی رابطه بین ساختار سازمانی و توانمندسازی کارکنان*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده مدیریت تهران.
- حقوقی اصفهانی، م. (۱۳۹۰)، *شرکت‌های سهامی زراعی الگویی در نظام بهره‌برداری کشاورزی ایران*. تهران: کندوکاو، جامعه مشاوران ایران.
- ساریخانی، ن. (۱۳۸۴)، «شرکت‌های سهامی زراعی در راه احیا». قابل دسترسی در: <http://www.tarvij.com/persian/page.asp?pagetype=articles&picv=yes>.
- سازمان جهاد کشاورزی استان خراسان جنوبی (۱۳۸۵)، *طرح جامع بخش کشاورزی*. بیرجند: جهاد کشاورزی.

- سروش مهر، ه. (۱۳۸۸)، *بررسی شاخص‌ها و راهکارهای توانمندسازی اقتصادی زنان روستایی شهرستان همدان*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، گروه مدیریت و توسعه کشاورزی.
- سعدی، ح. (۱۳۸۶)، «ارزیابی تعاونی‌های تولید کشاورزی در شهرستان کبودرآهنگ». *فصلنامه روستا و توسعه*، سال ۱۰، شماره ۲، صص ۱۴۰-۱۶۵.
- شاطریان، م. و گنجی‌پور، م. (۱۳۸۹)، «تأثیرات سرمایه‌گذاری عمرانی در توانمندسازی روستاها». *فصلنامه پژوهش‌های روستایی*، سال ۱، شماره ۳، صص ۱۳۱-۱۵۲.
- شجاعی، ز. (۱۳۷۹)، «عوامل مؤثر بر توانمندسازی زنان». *مجموعه مقالات همایش توانمندسازی زنان*، امور مشارکت زنان ریاست جمهوری، تهران، مرکز نشر.
- شرکت‌های سهامی زراعی استان خراسان جنوبی (۱۳۸۹)، *مدیریت آب و خاک، واحد آب نظام‌های بهره‌برداری*، سازمان جهاد کشاورزی استان خراسان جنوبی (متن تکثیرشده).
- شکوری، ع.؛ رفعت‌جاه، م.؛ و جعفری مهتاش، م. (۱۳۸۶)، «مؤلفه‌های توانمندی زنان و تبیین عوامل مؤثر بر آنها». *فصلنامه مطالعات و پژوهش زنان*، دوره ۵، شماره ۱، صص ۱-۲۶.
- شیخ‌زاده، م. و یعقوبی، ا. (۱۳۹۰)، «بررسی عوامل مؤثر در پذیرش شرکت‌های سهامی زراعی در مناطق کشاورزی منتخب استان خراسان جنوبی». *نشریه علمی، اقتصادی، کشاورزی و صنایع تبدیلی*، سال ۲۰، شماره ۲۳۹، صص ۱-۱۷.
- صدیقی، ح. و درویش‌نیا، ا. (۱۳۸۱)، «بررسی میزان موفقیت شرکت‌های تولید روستایی استان مازندران». *مجله علوم کشاورزی ایران*، سال ۳۳، شماره ۲، صص ۳۱۳-۳۲۳.
- طاهرخانی، م. و حیدری ساریان، و. (۱۳۸۳)، «نقش تعاونی‌های تولیدی در توسعه مناطق روستایی، مطالعه موردی: شهرستان مشگین‌شهر». *پژوهش‌های جغرافیایی*، شماره ۴۹، صص ۱۱۵-۱۲۶.
- عطایی، پ. و زمانی میاندهشتی، ن. (۱۳۹۰)، «نقش تعاونی‌های زنان روستایی در توانمندسازی اعضا». *مجله تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران*، دوره ۲، شماره ۴۲، صص ۴۳۳-۴۴۴.
- فلاوند، ک. و چیدری، م. (۱۳۸۲)، «بررسی عوامل مؤثر بر پذیرش بیمه محصولات کشاورزی در بین کشاورزان استان‌های تهران و مازندران». *معاونت تحقیقات صندوق بیمه محصولات کشاورزی*.

- کتابی، م.؛ یزدخوانی، ب.؛ و فرخی راستایی، ز. (۱۳۸۲)، «پژوهش توانمندسازی زنان برای مشارکت در توسعه». *فصلنامه مرکز مطالعات و پژوهش زنان*، تهران، دانشگاه تهران، شماره ۷، صص ۵-۳۰.
- کلانتری، خ.؛ شعبانعلی فمی، ح.؛ و سروش مهر، ه. (۱۳۸۹)، «بررسی عوامل تسهیل‌کننده و بازدارنده توانمندسازی اقتصادی زنان روستایی». *مجله توسعه روستایی*، دوره ۱، شماره ۲، صص ۱۰۷-۱۲۴.
- محمدی، ح.؛ صبوحی صابونی، م.؛ سیاسی، ب.؛ و میر، ب. (۱۳۹۰)، «بررسی نقش تعاونی‌های تولید کشاورزی در ارتقای دانش فنی کشاورزان». *مجله چقندر قند*، سال ۲۷، شماره ۲، صص ۲۲۵-۲۴۱.
- مختاری، د. (۱۳۸۸)، *مطالعه ضرورت گسترش و پایه‌گذاری شرکت‌های سهامی زراعی در کشور*. شیراز: مهندسین مشاور آبار سلسال پارس.
- نصیری، ا. (۱۳۸۹)، «آثار تشکیل تعاونی‌های تولید کشاورزی بر بهبود شاخص‌های توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی اعضا، مطالعه موردی: روستاهای شهرستان زنجان». *فصلنامه روستا و توسعه*، سال ۱۲، شماره ۳، صص ۱۲۷-۱۴۵.
- Angelique, H. L.; Reischl, T. M.; and Davidson, W. S. II (2002), "Promoting political empowerment: evaluation of an intervention with university students". *American Journal of Community Psychology*, 30(6): 815-833.
- Banducci, S. A.; Donovan, T.; and Karp, J. A. (2004), "Minority representation, empowerment, and participation". *Journal of Politics*, 66(2): 534-556.
- Birchall, P. (2005), "Pedis covering the co-operative advantage: poverty reduction through self-help". *International Labor Organization*, 25(6): 15-31.
- Coetee, G. K. (2004), *Agricultural Development Banks in Africa*, The Way Forward. Nairobi, pp. 23-24.
- Dzeco, C. Amilai and Cristóvão, A. (2010), "Farm field schools and farmer's empowerment in Mozambique: a pilot study". *Innovation and Change Facilitation for Rural Development-Conceptual Issues, European IFSA Symposium*, 47 July 2010, Vienna, Austria.

- Forrest, W. D. (1999), "Education and empowerment". *Oxford University Press and Community Development Journal*, 39(2): 93-107.
- Friedmann, J. (1992), *Empowerment: Politics of Alternative Development*. Malden, MA: Blackwell.
- Friis-Hansen, E. (ed.) (2004), *Farmer Empowerment: Experiences, Lessons Learned and Ways Forward, Volume 1: Technical Papers*. Copenhagen: Danida.
- Friis-Hansen, E. and Duveskog, D. (2012), "The empowerment route to well-being: an analysis of farmer field schools in East Africa". *World Development*, 40(2): 414-427.
- Haug, R. (1998), *Agricultural Extension—the Power of Knowledge in Processes of Change: Lessons Learned and Future Challenges for Africa*.
- Holplin, F. (2010), *Cooperative Management of Rural Development*. Cebu City: Vasdf.
- IIEP (Institute for Indian Estate Planning) (2007), "Indian's land consolidation with technical amendments incorporated". Available on: www.indianwills.org.
- Krijcie, R. V. and Morgan, D. W. (1970), *How to Randomize: International, Educational and Professional*. London: Newbury Park.
- Leeuwis, C. (2004), *Communication for Rural Innovation: Rethinking agricultural Extension*. Blackwell.
- Meijerink, G. W. and Roza, P. (2007), *The Role of Agriculture in Economic Development*. Wageningen UR.
- Narayan, D. (2005), *Measuring Empowerment, Cross-Disciplinary Perspectives*.
- Pampel, W. (2007), *Cooperation and Rural Development in Gambia*. New York: Macmillan.

- Pontius, J.; Dilts, R.; and Bartlett, A. (2001), *From Farm Field Schools to IPM: Ten Years of IPM Training in Asia*. Bangkok: FAO Regional Office.
- Raman, A. (2005), *The Function of Cooperation in India*. New Delhi: Mahnata.
- Rivera, W. M. (2006), "Developing agricultural extension system nationwide". *Journal of Extension System*, pp. 29-30.
- Srinivas, H. (2007), "Reforming agricultural development banks". *CGAP and Working Group on Agricultural Development, Srinivas*, pp. 40-41.
- Smith, M. (2009), *An Analysis of the Socio-economic Impact of Cooperative in Africa and Their Intentional Context*. ICA Regional office for Africa, Nairobi.
- Vasconcelos, E. M. (2004), *Proposta de Empowerment e sua Complexidade: Uma Revisão Histórica na 42- Perspectiva do Serviço Social e da Saúde Mental, Serviço Social e Sociedade*, 65 (Ano XXII), 553, São Paulo, Brasil. Washington, DC: The World Bank.
- World Bank (2002), *Empowerment Source Book*. Washington, DC: World Bank.

